

VEJLE-AMTS-AARBØGER

UDGIVNE AF

VEJLE-AMTS-HISTORISKE-SAMFUND

LEHMANN & STAGE - KØBENHAVN

SLÆGTEN SAGER

AF

POUL LINDHOLM

SLÆGTSNAVNET SAGER er ret sjældent. Såvidt mig bekendt har det kun været båret af tre slægter her i landet, og ingen af dem har været særlig talrige. Den første, jeg ved af at sige, der har båret navnet, var *Rasmus Clausen Sager* (i Giessings »Jubel-Lærere« fejlagtig kaldt *Bager*), der fra 1686 til 1698 var residerende kapellan i Kolding og sognepræst til Almind. Han var gift to gange, først med en Maria Møller og siden med Karen Anchersdatter, en præstedatter fra Kolding og søster til biskop Ancher Anchersen i Ribe, og havde fire børn, tre sønner og en datter. Af sønnerne ses en, *Manasse Rasmussen Sager*, 1711 at være indskrevet ved Københavns universitet, men det vil næppe nu være muligt at finde noget om denne slægts senere skæbne. Allerede 1781 skriver Giessing: »Videre Underretning om disse giver ikke mit Manuscript«.

Den anden Sager-slægt knytter sig også til Kolding. I 1770erne og 80erne var *Johann Carl Sager* amts- og stadskirurg dær. Han var indvandret fra Tyskland, var søn af møller *Adam Sager* i Seemühl og født 1743. J. C. Sager havde en søn *Adam Andreas Sager* (født i Kolding 13. Septbr. 1774, død i Kbhvn. 5. Maj 1851), der var distriktskirurg, først i Thisted, siden i Hørsholm. Slægtens mest bekendte medlem blev sidst

nævntes søn *Hans Carl Sager* (født i Thisted 21. April 1808, død i København 23. November 1885). Efter at have taget latinsk-juridisk examen var han en tid bager på Vesterbro, solgte 1846 bageriet, var derefter en kort tid prokurator i København og blev 1849 udnævnt til by- og herredsfoged på Langeland. Han deltog ivrigt i politikken og var en tid stænderdeputeret og siden folketingsmand. Hans hustru Therese Vilhelmine Hvidt var en datter af den bekendte finansmand og politiker L. N. Hvidt.

Den tredje Sager-slægt, den, som her særlig skal omtales, er også indvandret fra Tyskland og knytter sig ligesom de to andre til det sydlige Jylland. Der er jo en mulighed for, at alle tre slægter hører til en og samme slægt, men en undersøgelse desangående vil være ret vanskelig, da den må foretages i tyske kirkebøger, og det ikke med bestemthed vides, fra hvilken egn af Tyskland den sidstnævnte slægt stammer.

I 1741 anlagdes Haraldskjær geværfabrik, der få år senere solgtes til den rige godsejer Gerhard de Lichtenberg, som 1757 udvidede fabrikationen til også at omfatte kobbervarer, høleer og søm. Som kobbersmelter ved fabrikken blev samtidig antaget en indvandret Tysker ved Navn *Peter Sager*. Hvor han kom fra, vides som nævnt ikke bestemt. Ifølge en tradition i familien var han fra Itzehoe, ifølge en anden stammede han fra Hessen-Cassel, og i og for sig er der jo intet i vejen for, at begge traditioner kan have ret.

Gerhard de Lichtenberg døde 1764, og i de nærmest følgende år skiftede Haraldskjær »Kaaber-, Hølee-, Gevær- og Søm-Fabriqve« ejer adskillige gange, men Peter Sager vedblev at være kobbersmelter, og i året 1770 købte han af gamle Lichtenbergs søn,

Hans Henrich de Lichtenberg, fabrikken for 3600 rdl. Med fabrikken fulgte så megen jord som til en almindelig bondegård (4 tdr. 5 skp. 2 fdk. $\frac{1}{8}$ alb. htk.), men halvdelen af denne jord solgte Peter Sager allerede året efter for at skaffe sig penge til driftskapital. I det hele taget kneb det for ham med pengene. Han havde kun kunnet præstere en meget lille udbetaling, da han købte fabrikken, men H. H. de Lichtenberg synes at have været ham en meget mild kreditor. Så døde imidlertid denne 1777, og nu gjorde boet fordring på at få købesummen fuldt udbetalt, hvilket Peter Sager efter sin »foregivne fattige Tilstand og Omstændigheder« dog ikke kunde, hvorfor fabrikken d. 5. Sept. 1778 blev stillet til tvangsauktion, ved hvilken den tilfaldt Lichtenbergs stervbo. Dette må dog strax efter have afstået den til Peter Sager igen, ti han vedbliver stadig at stå som ejer og leder af fabrikken, og nu varede det ikke længe, før det begyndte at gå fremad imod velstand for ham.

Hvorledes dette gik til, beretter en slægtstradition følgende om: Der var i årenes løb blevet ophobet en hel mængde cinders udenfor fabrikken. Det lå dær og tog pladsen op og gjorde ingen nytte. Peter Sager fandt da på, at man vist måtte kunne udvinde kobber af dette cinders, og for at gøre et forsøg derpå gik han da en dag til Vejle for at købe kul. Han var imidlertid så fattig, at ingen i hele byen vilde borge ham kullene, og mismodig måtte han dærfør vandre tilbage. Men da han kom i nærheden af landsbyen Sælde, satte han sig ned på en sten og gav sig til at skære sølvknapperne af sin kofte, og nu vandrede han atter tilbage til Vejle og købte kul for disse knapper. Forsøget lykkedes; og da han nu havde billigt råmateriale, var det, at han i løbet af kort tid svang sig op.

Hvorvidt denne tradition har noget på sig eller ej, skal jeg lade være usagt; men sikkert er det, at det nu gik fremad for Peter Sager, og at fabrikken var godt i gang, da han en halv snes år senere afstod den til sin søn *Peter Petersen Sager*.

I en gammel justitsprotokol for Andst-Slaugs herreder findes en dom, som er overgået den ældre Peter Sager 1776¹⁾, og som, da den synes mig at afgive et bidrag til hans karakteristik, skal aftrykkes her:

»Konsumtionsforpagter Sr. Berg haver ved udtagen Rettens Stævning til Extraretten saggivet Kaaber-Mæster og Fabriqver Peter Sager paa Harrildskiær Kaaber-Fabriqve, fordi han haver handlet imod den Allernaadigste Forordning af 26. April 1776 og til Bevis produceret en ved By- og Herredsfoged Gaarman i Veile holden Inquisitionforretning d. 17. Sept. sidstleden, hvorefter er funden udi Harrildskiær Kaaber-, Høelee- og Nagel-Fabriqve et Brændeviins-Redskab paa en halv Tønde med Hat og Dæk, tilhørende Fabriqver Peter Sager, som i denne Forretning giver sin Tilstaaelse, at han haver brugt samme engang imellem til sit Huses Fornødenhed og formeente efter sit havende Fabriquer-Privilegium dertil berettiget. Citanten haver under Sagens Førelse tillige søgt at ville overbevise Fabriquer Sager at have solgt Brændeviin, men dette har alene været efter den saggivendes Tilstaaelse, at naar Kaaber-Førerne er kommen til ham, har han skænket dem med Brændeviin, som de uden hans Forlangende haver vederlagt, og anden Kroehold er ham ikke overbeviist. Det er ved Retten befunden, at Fabriqver Sager er en meget eenfoldig Tysk Mand, som ikke forstaar det danske Sprog, langt mindre Lovene. Hans korte Indsigt haver derfor bragt ham paa de Tanker, at han uden et særdeles Privilegium paa at brænde Brændeviin kunde under Fabriquer-Privilegie øve saadant, men sligt

¹⁾ Velvilligst meddelt mig af P. Eliassen.

strider imod den allernaadigste Forordning af 2. Sept. 1773 art. 1te, hvorefter hermed *Kiendes for Rett*: at Fabriquer Peter Sager bør bøde og betale til Citanten Sr. Berg Tredive Rdr., og fordi han ikke med speciel Privilegium paa at brænde Brændeviin til egen Huusholdning og Fabriquens Arbeidere er forsynet, bør det ved Inquisitionen befundne Redskab af Kiædel, Hat og Dæk være confisqveret, som strax indleveres til Citanten, der samme tilkommer efter allerhøjst bemeldte Forordnings 7. Art. Endelig betaler Peter Sager alle paa Søgsmålet anvendte Bekostninger skadesløst, hvilket efterkommes inden 3de Soelemærker efter denne Doms lovlig Forkyndelse. Anderledes er ikke funden forsvarlig at følge Citantens Paastand.

Colding den 7. October 1776.

H. Junghans.«

Når det efter denne doms ord »er ved Retten befunden, at Fabriquer Sager er en meget eenfoldig Tysk Mand, som ikke forstaaer det danske Sprog«, så vil man nu vist være tilbøjelig til at tro, at retten har »befunden« forkert. Når en mand i løbet af en lille halv snes år svinger sig op fra yderste armod til jævn velstand, så tyder det ikke på enfoldighed, og mærkeligt vilde det også være, om en mand, der i tyve år har stået som leder for en dansk fabrik, ikke skulde kunne forstå det danske sprog. Man vil snarere tro, at Peter Sager har været dommeren for fiffig og med flid stillet sig enfoldig og uforstående an for derved at få sig en mildere dom, noget, der i så fald da også lykkedes for ham, idet citanten havde gjort fordring på, at han skulde give 100 rdl. i bøde.

Som allerede fortalt, afstod Peter Sager i 1780erne fabrikken til sin søn *Peter Petersen Sager*. Også denne var en dygtig mand, under hvis næsten fyrretyveårige styrelse af fabrikken velstanden jævnt øgede sig, til-

trods for de gale år i det nittende århundredes andet tiår. Kobbervarefabrikationen blev stadig større og større, og kedelførere drog Jylland rundt og afsatte varerne.

På hans gravsten på Skibet kirkegård står følgende indskrift:

»Herunder hviler Støvet af **Peter Sager**, født d. 12te September 1760 og død 15de December 1826, i en Alder af 66 Aar og 3 Maaneder. Han var gift med Kirsten Andersdatter af Høhlund Som Aar 1819 var gaaet for ud til Evigheden, med Hinde avlede han 5 Børn, hvoraf Et var død førend Forældrene. Han var Eier af Haraldskiers Kaaber Høelee Fabriq og for Sin Fliid, Redelighed og Wind Skibelighed var han agtet og æret blandt alle. Bestemthed var hans Sande Wæsen«.

Som nævnt i gravskriften var Peter Sagers kone fra Høllund, hvor hendes fader, Anders Petersen, der var født på gård nr. III i Hesselballe i Starup sogn, var gårdmand. De blev trolovede tirsdag den 18. April 1786 og viede fredag den 21. Juli s. å. Af deres fire efterlevende børn var datteren *Anne* født 25. Januar 1787 og blev 16. August 1803 gift med ungkarl *Niels Andersen Hansen Daugaard* af Stubberup i Højen sogn. Tvilling sønnerne, *Anders* og *Peter*, var født 9. Marts 1789, og Datteren *Sophia Marie* var født 3. Januar 1795 og blev 3. Juli 1817 gift med landmåler *Henrich Kilde* på Kiddegård i Jelling sogn.

De to tvillingbrødre skal, efter hvad der fortælles, have holdt meget af hinanden og været uadskillige, både som børn og voxne. Det var derfor ikke så underligt, at faderen bestemte, de i fællesskab skulde have fabrikken. Og de fik den på gode kår, ti da begge døtrene var gifte med ret velstående mænd, mente Peter Sager at kunne forsvare, at knappe deres medgift af til fordel for sønnerne.

Anders og Peter Sager var 37 år gamle, da de overtog fabrikken¹⁾, og de var begge ugifte. Men kort efter, at de var bleven fabrikejere, stiftede de bekendtskab med en ung og smuk fiskerpige i Vejle ved navn Birgitte Hvidtfeldt, og blev begge hæftigt forelsket i hende. Dette førte til en katastrofe, idet Anders berøvede sig selv livet, hvadenten årsagen dertil nu var, at han skønnede, Birgitte elskede broderen mest, eller han ikke vilde stå broderens lykke i vejen²⁾. Det ligger jo nær at antage, at søstre har fået lidt arv efter Anders, men broderen har dog sikkert fået langt den største part.

Peter Sager var nu eneejer af fabrikken, og et par måneder efter broderens død giftede han sig med sin fiskerpige, men ægteskabet blev ikke af lang varighed, ti allerede 1832 døde han, efterladende sig en knap treårig datter, *Mette Kirstine*.

Ved skiftet efter Peter Sager vilde hans svoger, landmåler *Kidde*, sørge for, at så meget som muligt af formuen kunde blive hos slægten, og han fik derfor fabrikken taxeret meget højt, til 30000 rdl., hvilket var en stor sum på de tider. Halvparten af disse 30000 rdl. blev tillagt den lille *Mette Kirstine* men da hun døde allerede året efter, slog *Kiddes* beregning fejl, idet moderen jo nu arvede datteren.

Over Peter Sagers grav på Skibet kirkegård lod

¹⁾ I *Andreas Hanssens »Hollandske Kedelførere«* (Saml. til jysk hist. og topogr. III.º side 71) står, at de to brødre ejede fabrikken ved overgangen til det 19. århundrede, og at de var indvandrede fra egnen om Lübeck. Begge dele er, som det foregående vil have vist, urigtigt.

²⁾ At Anders Sager dræbte sig selv, kan der næppe være tvivl om, idet slægtstraditionen bestemt fastholder det, men der er dog noget, som synes at tale dærimod. Han ligger nemlig jordet i familiegravstedet på Skibet kirkegård, og på gravstenen betegnes han som »Sal. Anders Sager.« Som bekendt var det jo først efter Straffeloven af 1866, at selvmordere fik lov til at blive begravet i indviet jord. Snarest forholder det sig vel således, at Anders Sagers selvmord er blevet hemmeligholdt for alle med undtagelse af den nærmeste familie.

Birgitte Hvidtfeldt lægge en stor sten med følgende bombastiske indskrift:

»Herunder hviler *Sl. Peter Petersen Sager* og Datter. Han var forhen Eier af Haraldskiærs Kober- og Høelee Fabriqe, født samme Sted den 9de Marts 1789, død den 17. Febr. 1832. Han var gift med Birgitte Hvidtfeldt 4 Aar og 10 Maaneder, med hvem han avlede ommeldte Datter kaldet Mette Kirstine Sager, hvilke begge begræd Tabet af den kjerligste og ejegode Ægtefælle og Fader. Hans Forældre og Broder vare forud heden-gangne til det evige Livs Saligheder. Denne Deres inderlig elskte Datter, fød den 30te Juni 1829, døde den 19. October 1833 i sit femte Aar, for hvilken Moderen føler Tabet af den eneste Spire af sit første Ægteskab. Saaledes Som han god, blid, troefast og vennehuld vandrede her paa Jorden, ligesaa vil han i hine Salighedens evige Boliger høste den skønneste Løn, ja! den Løn enhver ham og hans Vandel liig kan vente efter en saa erkjendt vel fuldendt Bane hernelleden. Kuns Haabet hisset at samles dæmper Den Efterladtes billige Sorg.«

Har fru Birgitte sørget meget over sin mands død, så har hun dog vidst temmelig hurtig at trøste sig igen, ti inden et halvt år var gået, var hun gift påny.¹⁾ Det var en 21årig krambodsvend²⁾ fra Vejle, *Andreas Her-*

¹⁾ *Andreas Hanssen* siger i den førnævnte afhandling, at hun blev gift anden gang i februar 1833, men Skibet sogns kirkebog udviser, at vielsen fandt sted den 10. August 1832. — ²⁾ *Andreas Hanssen* kalder ham »en dygtig og energisk Forretningsmand«, men man har lidt ondt ved at fatte, hvori dygtigheden og energiskheden består, så meget mer, som *Andreas Hanssen* umiddelbart efter fortsætter: ». . . Holck blev paa den Maade Eneejer af hele Herligheden. Og Ejendommen var stor og værdifuld, gode Jorder, gode Enge, stor Skov og endelig Privilegiet for Kobberværket, noget der i rette Hænder vanskeligt kunde sættes for højt. Men Holck viste sig ikke Stillingen voksen, det gik nedad for ham. Hans Forbindelse med det tidligere omtalte Handelshus, Suhr, i København viser, at man gentagne Gange maatte bære over med ham med Hensyn til Betaling for Leverancer. Allerede 1834 anmodes han flere Gange forgevæ om at indløse en Veksel. Han ønsker samme Aar Kredit paa en Del smeltet Kobber, men det nægtes ham. Aaret efter laaner han 3000 Rdl. af Bygholm-Gudsøs Overformynderi; men Virksomheden slutte Pengene uden at give tilsvarende Renter.«

man *Frederik Holck*, den 27årige enkes valg faldt på. Hans kammerater i Vejle skal for spøg have sagt til ham, at han skulde rejse ud og fri til den rige enke på kobberfabrikken, men han gjorde spøgen til alvor, »kom, så og sejrede«.

Andreas Holck besad kobberfabrikken i syv år, men da den gik meget dårligt under hans ledelse, solgte han den i 1839 til Hollænderne for 45000 rdl.

*

*

*

Med Peter Sager uddøde mandslinjen af Sager-slægten, og de medlemmer af slægten, der nu findes, nedstammer fra hans to førnævnte søstre.

Af disse havde den yngste, *Sophia Marie*, en søn, før hun blev gift. Han hed *Niels Peter Hansen* og blev manufakturhandler i Kolding. Han blev gift med borgmester Estrups datter, hårdt imod borgmesterens vilje, og spillede i 1850erne og 60erne en ret stor rolle i Kolding, men sine medborgeres agtelse vandt han ikke, hvad man bl. a. kan se dæraf, at han stadig kaldtes med øgenavnet »Niels Peter Maw'pin«, et navn han skal have vundet sig i sin læretid dærvæd, at han altid, når svendene vilde have ham til at udføre et eller andet, foregav at have mavepine. Til sidst gik det nedad bakke for ham, han gik fallit og flyttede vist så til København. Hans efterkommere har jeg ingen oplysninger om.

I sit ægteskab med landmåler *Kidde* havde *Sophia Marie* sønnen *Christian Henrik Kidde*, der blev en særdeles dygtig og anset mand. Han døde 1894 som amtsvejinspektør i Vejle. Hans eneste efterlevende søn er forfatteren *Harald Kidde*.

Den ældre søsters, *Anne Sagers*, efterkommere er

langt talrigere. Hun blev som nævnt gift med gård-ejer *Niels Andersen Hansen Daugård* af Stubberup og havde med ham syv børn, hvis mange ætlinge så godt som alle bor her i Kolding-Vejle-egnen.

Medens de sex af Andersen Daugårds og Anne Sagers børn i dåben fik slægtsnavnet Daugård, fik den søn, der var opkaldt efter morfaderen, navnet *Peter Sager Nielsen*. Han var gårdmand i Fredsted og havde to sønner, der begge fik efternavnet *Sager*, og i denne gren af slægten er således det gamle slægtsnavn bevaret.
